

RESTLESS NIGHT –
A JOURNEY TO
MADNESS IN
PURCELL'S TIME

XAVIER SABATA, contratenor

BRICE SAILLY, klavecimbel & orgel

WIM MAESEELE, teorbe & gitaar

ROMINA LISCHKA, viola da gamba

23 OKT. '20

GROTE ZAAL HENRY LE BŒUF

JOHN WELDON

1676-1736

Reason, what art thou?

JOHN ECCLES

1668-1735

Must then a Faithful Lover go

GOTTFRIED FINGER

ca. 1655-1730

While I with Wounding Grief did
look

JOHN ECCLES

Restless in thought

I burn, my Brain consumes to
Ashes

HENRY PURCELL

1659-1695

From Rosy Bow'rs uit Don Quixote,
Z.578

From Silent Shades, and the Elysian
groves, " Bess of Bedlam ", Z. 370

DANIEL PURCELL

1664 – 1717

Morpheus, Thou Gentle god

HENRY PURCELL

O Solitude, My Sweetest Choice, Z.

406

Duur: 1.30 uur

RUSTELOZE NACHT: EEN REIS NAAR WAANZIN IN PURCELLS TIJD

Het Engeland van de 17de eeuw was gefascineerd door waanzin.

Krankzinnigen die gevangen zitten in hun eigen wereld en gepijnigd worden door stemmingswisselingen, plotse uitvallen en onsamenhangende gedachten: het sprak ongelooflijk tot de verbeelding. Vooral het legendarische Bethlem Royal Hospital in Londen oefende een magnetische aantrekkingskracht op het nieuwsgierige publiek. In dat psychiatrische ziekenhuis kon je - weliswaar tegen betaling - met eigen ogen de patiënten gaan bewonderen, die vaak werden blootgesteld aan barbaarse praktijken. Een schouwspel dat William Hogarth bijvoorbeeld meesterlijk vertaalde in de laatste van zijn negen schilderijen uit *A Rake's Progress*.

De krankzinnige voedde uiteraard ook de creativiteit van schrijvers en theatermakers. De theaterstukken van Shakespeare zijn dichtbevolkt met buitensporige karakters die voorbij de grens van de waanzin drijven: (Lady) Macbeth, King Lear, Hamlet, Ophelia. Stuk voor stuk zijn het getormenteerde zielen bij wie het irrationele denken een rationeel discours heeft vertroebeld.

Maar ook andere auteurs waren zeker en vast gefascineerd door geesteszieken en hun taal, die wordt gekenmerkt door onsamenhangende ideeën, wat zich stilistisch manifesteert in woordherhalingen en fragmentarische zinsconstructies.

In het muzikale repertoire kreeg het krankzinnige vorm in zogenaamde *mad songs*. Deze songs waren meestal een onderdeel van een masque (grote toneel- en muziekspektakels die populair waren aan aristocratische hoven), maar kwamen soms ook voor als zelfstandige liederen. Eén ding hebben al de *mad songs* gemeen: krankzinnigheid wordt meesterlijk in de verf gezet. De musicoloog Craig Timberlake schrijft dan ook over dit repertoire: “Er is geen enkel verwaarloosd repertoire dat krachtiger was om de creatieve verbeelding van de Engelstalige componisten te prikkelen dan de *mad songs*.” Een belangrijk terugkerend thema van de *mad songs* – maar niet uitsluitend – is de figuur van de vrouw die treurt om het verlies van haar man en zo tot waanzin wordt gedreven.

Opvallend aan dit repertoire is de sterke wisselwerking tussen tekst en muziek. De muziek staat steeds ten dienste van het woord, en niet omgekeerd. Dit contrasteert met de gelijktijdige Italiaanse operatraditie, waarbij virtuoos muzikaal vernuft vaak ten koste gaat van

de expressie van de woorden. De kleurrijke Engelstalige teksten lijken de componisten diepgaand te inspireren om een totaal ander muzikaal vocabularium te hanteren, dat veel meer versieringen en bijzonderheden bevat door vervreemdende intervallen, plotse tempowisselingen, grote dynamische contrasten en aparte fraseringen. Deze ingewikkelde technieken zorgen ervoor dat *mad songs* een speciale plaats innemen in het barokrepertoire.

**

De Catalaanse topcontratenor Xavier Sabata grasduinde in de overgeleverde *mad songs* en stelde een gevarieerd programma samen dat de rijkdom van dit bijzondere repertoire in de verf zet. Henry Purcell is waarschijnlijk de bekendste componist van vanavond. Zijn ***Bess of Bedlam*** heeft meteen een link met het psychiatrische ziekenhuis in Londen. In de tekst rouwt Bess om haar overleden man. Ze lijkt verschillende waanideeën te hebben, want ze vertoeft in de mythische Elyzeese velden, waarin ze terecht is gekomen om te rouwen voor haar overleden echtgenoot. Het is fascinerend om te zien hoe Purcell deze *mad song* in klanken weet om te zetten. Hoewel de song slechts vijf minuten duurt, zijn er duidelijk twaalf verschillende muzikale sferen te onderscheiden door contrasten in

recitatief en aria, maar ook in ritmes en harmonieën. Ze onderstrepen grandioos Bess' pendelbeweging tussen hoop en wanhoop. Barokmuziek is in se contrastrijk, maar in dit werk spelen de verschillen zich werkelijk op miniatuurniveau af.

Ook in Purcells *From Rosy bow'rs*, een *mad song* uit het theater *The Comical History of Don Quixote* (1694) van Thomas Durfey dat niet minder dan drie *mad songs* bevat, treurt het hoofdpersonage om haar man. Ze springt in haar hoofd van puur geluk naar zelfmoordgedachtes, om op het einde de grip op de realiteit totaal te verliezen. Purcell schrijft dit meesterlijk uit aan de hand van grote melismatische passages (veel noten per lettergreep), die de overname van de gekheid op het rationele verklanken. Van Purcell staat er ten slotte nog **O Solitude** op het programma. Dit treurige lied is niet meteen een *mad song*, maar het thema van de eenzaamheid gaat goed samen met het geïsoleerde profiel van personen die aan *madness* lijden. Het ostinato (herhalend motief in de baspartij) accentueert de eenzame gedachte waaruit het hoofdpersonage niet weet te ontsnappen.

De naam John Eccles zal in tegenstelling tot die van Purcell minder bekend in de oren klinken. Nochtans was hij na de

dood van Purcell in 1695 de belangrijkste theatercomponist, en zodanig een belangrijke verbindingsfiguur tussen Purcell en Händel. In vergelijking met Purcell liet Eccles zich in zijn *mad songs* wel meer verleiden door een Italiaanse esthetiek. Toch weet Eccles, bijvoorbeeld in ***I burn, my Brain consumes to Ashes***, één van de andere *mad songs* uit Durfeys *The Comical History of Don Quixote*, de muziekdramaturgie prachtig te koppelen aan de tekst. Ook het gebruik van snel opeenvolgende noten op het woord 'restless' in ***Restless in thought*** is een letterlijke auditieve vertaling van hoe ze onrustig haar gedachten in haar hoofd beleeft.

Het programma dat Sabata samenstelde over waanzinnigheid in de 17de eeuw kadert in ons seizoensthema Art & Well-being dat de link tussen kunst en welzijn onderzoekt. Naast werk van Purcell en Eccles, voegt hij ook nog enkele *mad songs* van John Weldon, Gotfried Finger en Daniel Purcell toe. Ook zij wisten krankzinnigheid op grandioze wijze muzikaal te vertalen. Doordat Sabata deze minder bekende componisten een plaatsje geeft in dit recital, bewijst hij dat de Engelse barokmuziek zich niet louter beperkt tot Purcell, maar dat dit repertoire wijdverspreid was in het Engeland van de 17de eeuw.

Maarten Sterckx

BIOGRAFIEËN

© Michal Novak

XAVIER SABATA, contratenor

De Catalaanse contratenor Xavier Sabata kreeg zijn opleiding aan de Escola Superior de Musica Catalunya en de Musikhochschule in Karlsruhe.

Momenteel treedt hij op in de meest prestigieuze operahuizen als het Teatro Real, het Teatre del Liceu, het Théâtre des Champs-Élysées, de Staatsoper Unter den Linden en de Wiener Staatsoper. Zijn repertoire bestaat voornamelijk uit barokopera's van Cavalli, Monteverdi en Händel. Hij treedt op met bekende ensembles als Les Arts Florissants, Collegium 1704 en il pomo d'oro.

© Richard Schroeder

BRICE SAILLY, klavecimbel & orgel

Brice Saily studeerde klavecimbel aan het Conservatoire National Supérieur de Musique de Paris bij Olivier Baumont, Blandine Rannou en Kenneth Weiss. Momenteel is hij een veelgevraagde continuospeler en werkt hij samen met Collegium Vocale Gent, Pulcinella, Le Concert Spirituel en Les Paladins. Samen met zijn ensemble La Chambre Claire nam hij voor het label Ricercar (Outhere) een album met muziek van François Couperin op dat meermaals in de prijzen viel.

© DR

WIM MAESELE, teorbe en gitaar

Na zijn dubbele masteropleiding gitaar bij Raphaella Smits en luit bij Philippe Malfeyt studeerde Wim Maesele bij Hopkinson Smith aan de Schola Cantorum Basiliensis. Zijn repertoire overspant de periode van de middeleeuwen tot de barok, vaak in combinatie met hedendaags werk. Hij concerteert wereldwijd met gerenommeerde ensembles als Capriccio Stravagante, La Fenice, Anima Eterna, Oltremontano, Akademie für Alte Musik Berlin, Muziektheater Transparant, B'Rock en vele andere.

© DR

ROMINA LISCHKA, viola da gamba

De Oostenrijkse viola da gambaspeelster Romina Lischka studeerde bij Paolo Pandolfo aan de Schola Cantorum Basiliensis en vervolmaakte zich bij Philippe Pierlot aan het Conservatorium van Brussel. Als soliste en continuospeelster treedt ze onder meer op met het Ricercar Consort, Collegium Vocale Gent, Gli Angeli Genève, il Gardellino, Zefiro Torna, B'Rock en de Capilla Flamenca. In 2012 richtte ze het Hathor Consort op, dat zich specialiseert in renaissance- en barokmuziek. Vorig seizoen was ze artist in residence bij BOZAR.

GEZONGEN TEKSTEN

JOHN WELDON

Reason, what are thou?

Reason, what are thou
which the wise call great?
And what best place
contains thy happy seat?
Thither would I
with joyful steps remove
And beg no other mistress
for my love.

But thou, alas,
Art deaf to my complaints,
my longing thoughts
such satisfaction wants,
and passion o'er my soul
has got the sway
and forces me
its dictates to obey.

My slavish will
to Cupid's fire submits,
And reason on the rocks
of passion sits.

JOHN ECCLES

Restless in thought

Restless in thought, disturbed in mind,
Short sleeps, deep sighs, ah! much I fear
The inevitable time assigned by fate
To love's approaching near.

When the dear object present is,
My fluttering soul is all on fire,
His sight's a heaven of happiness
And, if he stays, no, no, I can't retire.

Tell me, someone in love well read,
If these be symptoms of that pain;
Alas, I fear my heart is fled,
Enslaved to love, and love in vain.g

I burn, my Brain consumes to Ashes

I burn, my brain consumes to ashes!
Each eye-ball too like lightning flashes!
Within my breast there glows a solid fire,
Which in a thousand ages can't expire!
Blow, blow, the winds' great ruler!
Bring the Po, and the Ganges hither,
'Tis sultry weather;
Pour them all on my soul,
It will hiss like a coal,
But be never the cooler.
'Twas pride hot as hell,
That first made me rebell,
From love's awful throne a curst angel I fell
And mourn now my fate,
Which myself did create:
Fool, fool, that consider'd not when I was well!
Adieu! ye vain transporting joys!
Off, ye vain fantastic toys
That dress this face -- this body -- to allure!
Bring me daggers, poison, fire!
Since scorn is turn'd into desire.
All hell feels not the rage, which I, poor I,
endure.

HENRY PURCELL

From Rosy Bow'rs uit *Don Quixote*, Z. 578

From rosy bow'rs where sleeps the god of Love,
Hither, ye little waiting Cupids, fly:
Teach me in soft, melodious songs to move,
With tender passion, my heart's darling joy.
Ah! Let the soul of music tune my voice,
To win dear Strephon, who my soul enjoys.

Or if more influencing
Is to be brisk and airy,
With a step and a bound,
And a frisk from the ground,
I will trip like any fairy.

As once on Ida dancing,
Were three celestial bodies,
With an air and a face,
And a shape, and a grace,
Let me charm like Beauty's goddess.

Ah! 'tis all in vain,
Death and despair must end the fatal pain,
Cold despair, disguis'd, like snow and rain,
Falls on my breast!

Bleak winds in tempests blow,
My veins all shiver and my fingers glow,
My pulse beats a dead march for lost repose,
And to a solid lump of ice, my poor fond heart
is froze.

Or say, ye Pow'rs, my peace to crown,
Shall I thaw myself or drown?
Amongst the foaming billows,
Increasing all with tears I shed,
On beds of ooze and crystal pillows,
Lay down my lovesick head.
Say, say, ye Pow'rs, my peace to crown,

Shall I thaw myself or drown?

No, I'll straight run mad,
That soon my heart will warm;
When once the sense is fled,
Love has no pow'r to charm.

Wild thro' the woods I'll fly,
Robes, locks shall thus be tore;
A thousand deaths I'll die
Ere thus in vain adore.

From Silent Shades, and the Elysian Groves, “ Bess of Bedlam”, Z. 370

From silent shades and the Elysian groves
Where sad departed spirits mourn their loves
From crystal streams and from that country
where
Jove crowns the fields with flowers all the year,
Poor senseless Bess, cloth'd in her rags and
folly,
Is come to cure her lovesick melancholy.

"Bright Cynthia kept her revels late
While Mab, the Fairy Queen, did dance,
And Oberon did sit in state
When Mars at Venus ran his lance.
In yonder cowslip lies my dear,
Entomb'd in liquid gems of dew
Each day I'll water it with a tear,
Its fading blossom to renew.
For since my love is dead and all my joys are
gone,
Poor Bess for his sake
A garland will make,
My music shall be a groan.
I'll lay me down and die within some hollow
tree,
The rav'n and cat,

The owl and bat
Shall warble forth my elegy.
Did you not see my love as he pass'd by you?
His two flaming eyes, if he comes nigh you,
They will scorch up your hearts: Ladies beware
ye,
Lest he should dart a glance that may ensnare
ye!
Hark! Hark! I hear old Charon bawl,
His boat he will no longer stay,
And furies lash their whips and call:
Come, come away, come, come away.

Poor Bess will return to the place whence she
came,
Since the world is so mad she can hope for no
cure.
For love's grown a bubble, a shadow, a name,
Which fools do admire and wise men endure.

Cold and hungry am I grown.
Ambrosia will I feed upon,
Drink Nectar still and sing."
Who is content,
Does all sorrow prevent?
And Bess in her straw,
Whilst free from the law,
In her thoughts is as great, great as a king.

DANIEL PURCELL

Morpheus, thou Gentle God

Morpheus thou gentle god of soft repose,
The unruly tumults of my mind compose,
Allay the fury of my anxious care,
Drive hence black thoughts and chase away
despair.

Here let indulgent fancy soothe my pain,
Here let me sleep and never wake again.
What's this I feel; what's this within my breast
Strikes such alarms and will not let me rest?
'Tis jealousy, tormenting jealousy, the bane of
love.

I rage, I rave, my soul on fire,
Tortured with wild despair and fierce desire.
My Strephon's loss I cannot, will not bear;
I'll be revenged and more; no more than
woman dare.

Death, only death can now my thoughts
employ:
I must my rival or myself destroy.

HENRY PURCELL

O Solitude, My Sweetest Choice, Z. 406

Oh Solitude, my sweetest choice.
Places deserted to the night
Remote from tumult and from noise,
How ye my restless thoughts delight
Oh Solitude, my sweetest choice.

Oh Heavens, what content is mine
To see these trees which have appeared
At the nativity of time
And which all ages have revered
To look today as fresh and green
As when their beauties first were seen.

Oh how agreeable a sight
These hanging mountains do appear
Which the unhappy would invite
To finish all their sorrows here
Where their hard fate makes them endure
Such sorrows as only death can cure.

Oh how I solitude adore.
That element of noblest wit
Where I have learned Apollo's love
Without the pains to study it.
For thy sake, I in love am grown
With what thy fancy does pursue.
But when I think upon my own
I hate it for this reason too
Because it needs must hinder me
From seeing and from serving thee.

Oh, Solitude.
Oh, how I Solitude adore.

Steun

KINGDOM OF BELGIUM
Federal Public Service
Foreign Affairs,
Foreign Trade and
Development Cooperation

Vlaanderen
verbeelding werkt

We danken onze BOZAR PATRONS, publieke,
institutionele en structurele partners, stichtingen
en mediapartners voor hun steun.

OPMAAK VAN HET PROGRAMMABOEKJE

Coördinatie Maarten Sterckx

Redactie Maarten Sterckx, Luc Vermeulen

Grafiek Sophie Van den Berghe